

Groen ontmoet rood

Natuurinclusief bouwen lijkt steeds meer grond aan de voeten te krijgen. Bouwers en projectontwikkelaars zien steeds vaker de meerwaarde van groen in hun bouwprojecten. Natuur en Milieu Overijssel heeft, in opdracht van DuurzaamDoor, afgelopen periode groene vrijwilligers betrokken bij bouwprojecten als inspiratiebron voor “rode” bouwers. In dit artikel geven we onze oogst weer.

Van inspraak naar voorspraak

Natuurinclusief bouwen zou eigenlijk vanzelfsprekend moeten zijn, omdat het zoveel oplevert. Een groene leef- of werkomgeving heeft namelijk een positief effect op onder andere hittestress, wateroverlast, gezondheid en biodiversiteit. De praktijk blijkt echter weerbarstig. Vaak wordt er bij gebiedsontwikkeling alleen gekeken naar de wettelijke plichten rond natuur in plaats van te zoeken naar kansen die natuurinclusief bouwen kunnen bieden.

De afgelopen periode hebben we gekeken of door middel van co-creatie natuurinclusief bouwen een kans kan worden voor alle betrokkenen bij gebiedsontwikkeling. In de praktijk blijkt dat ecologische kennis vaak pas aan het eind van de planvorming wordt ingebracht vanuit wettelijke kaders en in relatie tot de plantoetsing. Dit leidt er enerzijds toe dat de echte kansen rond natuurinclusief bouwen onvoldoende worden benut en anderzijds dat er vaak frustratie optreedt bij ontwikkelende en bouwende partijen (“nu moeten we ook nog wat met die vleermuizen”). De gedachte van *voorkantsturing* sluit aan bij de omgevingswet, waarbij juist participatie in een vroeg stadium van alle belangen wordt gevraagd. Kortom, een transitie van inspraak naar voorspraak zou vanzelfsprekend en wenselijk zijn.

Een mismatch

Tot zover de theorie. Anderhalf jaar geleden gingen we optimistisch aan de slag met het zoeken naar geschikte projecten. Bij deze projecten moest draagvlak zijn bij de initiatiefnemers om ook daadwerkelijk in een vroeg stadium “groene” vrijwilligers te betrekken. De zoektocht werd een ontdekkingsreis in beelden en vooronderstellingen bij ontwikkelende partijen. Het bleek namelijk niet zo gemakkelijk om geschikte projecten te vinden.

In een workshop werd ons dilemma¹ duidelijk. We zochten naar projecten die weinig omstreden waren en bovendien nog beperkt uitgewerkt, zodat er veel ruimte was om nog echt natuurinclusief te denken (linksonder). In de workshop bleek dat ontwikkelaars behoefte hebben aan (positieve) betrokkenheid bij omstreden projecten en waar de uitwerking al vrij ver was (rechtsboven). Vanuit de ontwikkelaars lag de vraag eigenlijk niet zozeer in meer natuurinclusiviteit (intrinsiek gemotiveerd), maar juist veel meer op het verkrijgen van meer draagvlak. Bovendien bleek dat de “groene” vrijwilligers helemaal niet mee wilde denken over de uitvoering van meer omstreden projecten (rechtterkant). Ze wilden liever het project zelf ter discussie stellen in plaats van te kijken of het zo natuurinclusief mogelijk zou kunnen.

¹ Deze schets is als impressie en illustratie bedoeld. De veronderstelling zijn namelijk niet diepgravend onderzocht.

Figuur 1: verschillende cases voor natuurinclusief bouwen

Kortom, er bleek een mismatch te zijn tussen de onderlinge verwachtingen en behoeften. Bovendien was er onderling wantrouwen.. Bij de “rode” ontwikkelaars heerste het gevoel dat de “groene” vrijwilligers later alsnog hun gelijk wilden halen via juridische procedures. Bij de “groene” vrijwilligers heerste het gevoel dat hun ideeën toch niet zouden worden overgenomen, want de “ontwikkelaars” zouden alleen gericht zijn op snel geld verdienen. Oftewel, nog genoeg werk aan de winkel! Tegelijkertijd was het uiterst lastig om een geschikte casus te vinden waar “rood” en “groen” in co-creatie naar wilden kijken.

Aan de slag

Uiteindelijk is het toch gelukt om twee mooie casussen te vinden om mee aan de slag te gaan door intensieve gesprekken met verschillende partijen en door duidelijk te maken wat de verschillende betrokken van de uitwerking konden verwachten. Hierbij was een belangrijke factor dat uiteindelijk de uitkomsten ter inspiratie zijn bedoeld en geen dwingend kader vormen.

1. Het Cromhoffpark, Enschede

Het Cromhoffpark maakt deel uit van de ontwikkelingsplannen van de Zuiderval in Enschede. Het gebied bestaat uit een groene, nauwelijks toegankelijke kern en wordt omzoomd door verschillende gebouwen met uiteenlopende functies. Sommige van deze locaties worden herontwikkeld, in andere locaties speelt wellicht doorontwikkeling. Het Cromhoffpark, de groene kern, maakt onderdeel uit van een groene as van het centrum naar buiten. Het kent tal van hoogteverschillen en is plaatselijk behoorlijk nat. Tientallen jaren is deze groene kern ongemoeid gelaten, waardoor de biodiversiteit waarneembaar hoog is, maar deels ook nog onbekende kwaliteit heeft.

2. De groene wig, Hengelo/Borne

In de volksmond heet het gebied “De groene wig”. Het gebied is als ware een snippertje van het karakter van landgoed ’t Twickel dat zich aan overkant van de snelweg A1 bij Borne en Hengelo bevindt. Aan de rand van het gebied loopt een fietspad onder de snelweg door naar landgoed ’t

Twickel. De groene wig ligt op het in ontwikkeling zijnde bedrijventerrein De Veldkamp. In het gebied staan een oude boerderij, enkele schuren en wat oude landschapselementen, waaronder een bomenlaan. Ook bevindt zich er een voormalige Joodse begraafplaats. Het idee is dat dit gebied een locatie voor Twente Milieu wordt waarbij gekeken wordt naar de mogelijkheden om de huidige ecologische waarden te versterken.

Bij beide casussen waren overheid, projectontwikkelaar en “groene” vrijwilligers aanwezig voor het uitwerken van kansen voor natuurinclusiviteit. De uitkomsten zijn vastgelegd in twee inspiratiefolders. Onderstaand geven we de inhoudelijke en procesmatige rode draden tussen de twee casussen weer.

Leidende principes

Uit de sessies ontstonden enkele leidende principes die wellicht op meerdere projecten van toepassing zijn. Voor toekomstige sessies rond natuurinclusief bouwen is het interessant om te kijken hoe deze gebiedsspecifiek kunnen worden ingevuld.

- Begin vanuit de huidige natuurlijke en cultuurhistorische basis

Het bodem-, water- en ecologisch systeem biedt vaak aangrijpingspunten voor de toekomstige ontwikkeling. Het is belangrijk om deze waarden goed te inventariseren, zodat zij een basis vormen voor de nieuwe inrichting. In gebieden zijn er soms mogelijkheden om iets te doen met waterstructuren en hoogteverschillen, dat zijn mooie vertrekpunten. Ook kan de cultuurhistorie aanleiding zijn om natuurinclusief te denken.

- Zoom uit

Kijk naar de waarde van het gebied voor zijn omgeving en omgekeerd. Soms zijn er kansen door de verbinding aan te gaan met omliggende groene gebieden of biedt het gebied de mogelijkheid om natuurbeleving dichterbij te brengen. Ook op het gebied van waterstructuur is het essentieel naar een hoger schaalniveau te kijken om betekenis te kunnen toevoegen.

- Gebruik groen als visitekaartje

In de vervolgstappen is het belangrijk om de natuurinclusiviteit te blijven gebruiken als identiteit van het gebied. Dit kan marketingtechnisch interessant zijn, maar is vooral bedoeld om ook de juiste verwachtingen bij toekomstige gebruikers van het gebied helder te hebben. Zo blijft de meerwaarde van natuurinclusiviteit expliciet en wordt voorkomen dat mensen met verkeerde verwachtingen naar het gebied gaan kijken.

- Zorg voor een goede beheerstrategie

Een natuurinclusieve gebiedsontwikkeling vraagt een specifiek beheerstrategie. Het is essentieel om na te denken wie zich eigenaar en verantwoordelijke voelt voor de natuurwaarden binnen het gebied en de groene structuur na de ontwikkeling. Als in een vroeg stadium hierover wordt nagedacht kan dit ook leiden tot andere vormen (makkelijker te beheren) van natuurinclusiviteit of het creëren van mede-eigenaarschap.

Co-creatie gaat niet vanzelf

Uit beide sessie kwam naar voren dat het als niet vanzelfsprekend werd ervaren om zo met elkaar rond de tafel te zitten. Onderstaand een aantal opvallende uitkomsten.

- Zorg voor een verbindende factor

De verschillende mensen kwamen alleen aan tafel doordat een partij (in dit geval Natuur en Milieu Overijssel) zich nadrukkelijk inzette om iedereen bij elkaar te brengen en daarbij zich verantwoordelijk te voelen voor het “goede” gesprek aan tafel.

- Let op de gespreksdynamiek

Het is belangrijk dat (co-creatie) vanuit onderling respect het gesprek wordt gevoerd. Dit dient ook in het gesprek bewaakt te worden. Kijk of er binnen een sessie een natuurlijke knip gemaakt kan worden tussen een meer creatieve fase (dromen) en een fase die meer gericht is op haalbaarheid (doen).

- Wel of niet meedenken

Opvallend was dat bij beide sessies de neiging ontstond om veel breder te denken dan natuurinclusiviteit. Soms ging de verbreding naar andere duurzaamheidsthema's, maar soms ging de verbreding naar thema's waar beperkte expertise voor aanwezig was. Dit uitwaaierend proces had voordelen, er werden veel verbindende ideeën bedacht, maar tegelijkertijd was er het gevaar van het ontbreken van echte verdieping. Het is goed om vooraf en met deelnemers te bespreken of dit wel niet wenselijk.

- Bewaken van de helicopterview

Tijdens de sessies was iedereen geneigd om met concrete natuurinclusieve oplossingen (groen dak, bloemenweides voor insecten etc.) te komen. Dit is natuurlijk mooi, maar het is belangrijk om ook de hogere doelstelling in de gaten te houden (waarom wil je bijvoorbeeld een groen dak?). Zodoende kan er een verdieping ontstaan en meer samenhang in de uitwerking.

En verder?

Deze ervaringen smaken naar meer op twee fronten. Bij beide sessies was een enthousiasme om elkaar weer te ontmoeten als de plannen verder zijn uitgewerkt. Bij deze vervolgsessie verzorgen de “rode” initiatiefnemers een update over de ontwikkelingen, waarbij gekeken wordt welke groene inspiratie nog verder kan worden ingebracht. Bovendien wordt gekeken of de ideeën vanuit de “groene” vrijwilligers goed interpreteerd en geïmplementeerd zijn binnen de plannen.

Tegelijkertijd blijkt er nog een brug te slaan tussen de groene en rode wereld. De komende tijd gaan we ons inzetten om te kijken hoe we de “groene” denkkraft voor “rode” ontwikkeling bij vrijwilligers kunnen versterken, zodat uiteindelijk een meer natuurinclusieve wereld ontstaat en we uit het hokjes denken komen. Hierbij wordt niet alleen gekeken naar wat inhoudelijk de bijdrage van groene vrijwilligers kan zijn, maar ook hoe deze effectief kan worden ingezet.